

Atenció, rigor i afecte: la creació i la saviesa del temps

Alex Mitrani

Són recurrents les acusacions d'egoisme narcisista cap a l'art contemporani. Però són injustes. L'art no està ni més ni menys subjecte a la vanitat i al poder que d'altres activitats humanes pretesament altruistes -dirigides finalment a la col·lectivitat- com poden ser la ciència, la política o l'educació. Sí que és cert que, més enllà d'humanes temptacions que alimenten les dinàmiques de l'ambició, en l'art hi ha un pòsit de cerca de veritat -no de Veritat- que parteix de l'exploració que fa l'artista de si mateix o de com interpreta i retorna la realitat cap a la col·lectivitat per tal de fer-nos-la pensar de nou, o millor, o més a fons. Perquè l'art tingui realment aquesta potència, en l'època nostra on sembla que tot s'hagi dit i que només hi hagi espai per l'espectacle o pel reclam urgent i competitiu de la novetat, una de les estratègies més honestes és la de la humilitat, la del temps lent i la paciència que no privilegia el resultat i l'exigència d'atenció i honors. Aquest és el camí seguit per nombrosos artistes que es fan discrets i que estableixen com a prioritat el rigor i la coherència, assumint dubtes i debilitats, per sobre de la recerca d'un triomf o un reconeixement immediat. Aquest és el cas dels tres artistes que s'han reunit aquí, Joan Furriols, Josep Montoya i Jordi Lafon que es presenten sota un suggeridor i encertat concepte: la permeabilitat.

La paraula permeabilitat evoca la possibilitat o l'aspiració a la comunicació i l'intercanvi. La condició per aquest flux és la qualitat de deixar-se impregnar, penetrar: saber rebre, acollir, disposar certa passivitat activa com a manera que l'entorn i els altres ens travessin i ens transformin. La contaminació positiva per contacte es produeix aquí en dos sentits: entre els mateixos artistes i entre cadascun d'ells i el seu entorn social, moral i històric. I de cap manera podem menysprear el pes de l'amistat i les afinitats en la creació artística. Més enllà del gremialisme o la rutina de les exposicions col·lectives, hi ha un mitjà, el de l'exposició col·laborativa, feta des de la complicitat, que és especialment fecund per superposar lectures i establir associacions que reforcen vies de treball individuals. Aquí assistim a la trobada tres generacions i tres trajectòries molt diferents però que s'han reconegut i han volgut establir un diàleg. Furriols, Montoya i Lafon no es coneixien molt personalment, només intuïen unes afinitats. La intimitat i l'èxit de les interrelacions i polisèmies generats en aquesta exposició vénen del procés de treball que han portat a terme entre ells abans i durant el -llarg- muntatge.

Aquesta és una exposició sense comissari, sense curadoria externa. Això obligava al pacte i a la construcció conjunta d'un relat. Podem entendre-la, de fet, més com una gran instal·lació que com una exposició a l'ús. Com en el treball artístic, els protagonistes han funcionat seguint la dinàmica de l'assaig-error perquè es manifestessin accidents i troballes felices, emmirallaments i impactes. A mesura que avancem per les sales anem descobrint la magnitud d'aquests treballs, sovint paradoxalment basats en la modèstia, en l'objecte abandonat i recuperat, en el gest tímid però sorgit d'una ressonància autèntica. Passem de peces molt petites a projectes que, independent de les seves dimensions, exalhen una monumentalitat antiretòrica. Aquesta

harmonia, la coherència de les peces i l'aparent facilitat del diàleg que estableixen entre ells es deu, en bona part, a una manera comuna de tractar amb -i dins- el temps. Els ritmes pausats, la constància, l'atenció, contraris a la pressa, que practiquen tots tres artistes, dóna els seus resultats.

Furriols, Montoya i Lafon són tres il·lustres desconeguts de l'art català contemporani. Joan Furriols (Vic, 1937) ha estat reivindicat des de fa uns deu anys i ha obtingut un reconeixement que ja no té tornada entre la crítica i els especialistes. La seva obra ha entrat a formar part de la col·lecció del MACBA i la varem poder veure a l'exposició *Art a Catalunya 1951-1977* al MNAC. Els seus inicis, a finals dels anys cinquanta, el situen entre els pioners de l'informalisme. El seu treball amb l'objecte i els materials pobres, després d'un llarg parèntesi de mitjan dels anys seixanta a finals dels setanta, s'ha revelat d'una originalitat i una consistència que obliguen a situar-lo dins el cànon de l'art català contemporani com un dels principals renovadors de l'escultura. Jordi Lafon (Barcelona, 1967) lligat a Vic des de fa anys, és un artista compromès amb la cultura d'aquesta ciutat que forma part des dels seus inicis d'H. Associació per a les Arts Contemporànies. El seu treball està marcat per la generositat i la voluntat de participació. Enfront de posicions essencialistes o hermètiques, explora la memòria i el paisatge a través de l'experiència i el contacte personal, amb la caminada com a model. Josep Montoya (Olesa de Montserrat, 1952) és un artista terriblement discret, quasi secret. En el seu cas, aquesta postura és una qüestió de principis. La creació va sorgint al seu ritme propi, com a resultat d'una recerca constant i de l'organització i exploració de processos analítics del treball pictòric. Creiem que, per Montoya, no hi ha resultat final: hi ha una condensació de l'obra per sedimentació. El seu exercici pacient, d'anys, dóna ara els seus fruits i adquireix sentit en la totalitat, no en una productivitat atomitzada, sinó en el resultat del temps.

El Museu de l'Art la Pell de Vic s'ha revelat com un lloc particularment adient per l'obra d'aquests artistes de trajectòries aparentment tan diferents i que transiten de la pintura a l'escultura, passant per l'objecte. El balanceig entre l'artesania, l'eina i l'art (la conceptualització conscient de la forma i del discurs metafòric) es veu acompanyat pels vestigis d'un ofici antigament sòlid i pròsper, el de l'art de la pell. Al seu costat, apareixen, destacats, alguns trets en comú dels tres artistes: la poètica de la fragilitat, el recurs del reciclatge, l'arribada a la pintura a través de l'objecte i del fragment.

El tret comú més important, però, seria una mena d'ètica del dubte que els porta a no imposar-se, a preferir la subtilesa a la indignació taxativa. No hi ha cap debilitat en aquesta postura, ans al contrari. El que s'evita és la petulància i el narcisisme. Tots ells treballen amb el repertori i la disgregació, amb el pòsit i la lleugeresa. Temptegen, proven, perquè volen escoltar l'obra i escoltar l'entorn i intervenir des de l'empatia. No signen, no criden, no pontifiquen: recullen, classifiquen, endrecen, basteixen. L'art no ha de parlar amb excés, sinó que ha d'observar, especialment, aquells detalls que passen desapercebuts per la pressa o la cridòria dels mitjans i les xarxes. Lligant, reconstruint sobre allò menyspreat, poden fer-nos descobrir bel·leses

possibles i veritats morals indefugibles, les d'una humanitat no conduïda per la competència i el profit.

Sobta en tots tres artistes la combinació de dues qualitats o dues aspiracions aparentment contradictòries: la delicadesa i l'actitud analítica. A les peces que es presenten en aquesta ocasió, cadascú sembla haver privilegiat un procediment que l'ha portat a una concreció física i simbòlica particular. Lafon col·lecciona i les seves col·leccions el porten a un vincle amb els relats, sempre de dimensió humana. Furriols ordena i de l'ordenació es deriven paisatges, territoris per ser contemplats de manera de vegades irònica, d'altres terapèutica i serena. Montoya compon, és a dir: organitza geometries i objectes en l'espai abstracte, i la composició el porta a la pintura.

Josep Montoya és clarament pintor, però un pintor meditat, conceptual malgrat el seu evident sensualisme. Podem apreciar els colors atrevits de la seva paleta, que inclouen una estima especial per tons aparentment frívols com els malves i el blau-verd o els turqueses. Al que ell anomena "geometries maldestres", que podrien estar emparentades amb la lírica d'Albert Ràfols-Casamada però amb una nova dimensió més expandida i complexa, el color i l'espai es necessiten l'un a l'altre. Hi ha una deliberada manca d'ajustament, un desencaix subtil del que sorgeix el marge que defineix l'espai i la forma. Hi ha en ell, doncs, una poètica de la marginalitat de gran elegància -si no entenem aquesta de manera frívola- que fascina pel diàleg entre neutralitat, superfície i profunditat. Malgrat l'indiscutible refinament d'aquesta pintura hi ha també en ella quelcom tràgic, una consciència de fracàs o d'impossibilitat que obvia la facilitat però dignifica la intel·ligència.

Tot i estar fortament lligada a l'objecte, al taller, a l'ofici -o potser justament per això- l'obra de Jordi Lafon té una clara dimensió moral i social. Si ens pot evocar un cel nocturn amb uns pedaços de goma de neumàtic de bicicleta, ho fa amb una intenció tant romàntica com irònica, on sospita de la transcendència que ens aparta d'allò humà. Igual que treballa amb el caminar compartit, Lafon s'interessa especialment pel moble. Desplaçaments i estatisme dialoguen de manera significativa. Cadires i portes evoquen exilis, migracions i privilegis, precarietat i luxe es manifesten en els objectes marcats pel nostre rastre fantasmal. La seva passió per les eines és una oda al treball i als treballadors. Quan Lafon recupera i reinterpreta objectes està donant veu i recuperant els relats de les persones que els van fer servir. L'artista esdevé així un rapsode de l'objecte com a crossa que acompanya les nostres vides.

Joan Furriols construeix els monuments més petits del món. Amb plànols i plantilles disposa coses com en una maqueta o un territori precís però sense taxonomia. Les proporcions són fluides, en canvi. No sabem si estem davant enormes monòlits o minúscules reduccions. Entre la joguina i l'arquitectura, les seves estructures ens porten a pensar sobre la ciutat moderna i sobre la nostra dependència de les coses. Furriols sembla proposar que renunciem al creixement descontrolat i que pensem el món des d'una escala realment humana, accessible,

domèstica fins-i-tot. Les seves darreres obres ens confirmen que, tot i ser essencialment escultor, Furriols és també un colorista subtil i que en el tractament unificador dels seus objectes va més enllà de la grisor i la negror d'altres èpoques per fer un cant a la variació, a la llum. Aquesta bellesa fràgil ens esperança perquè fa el consol possible malgrat l'astorament que ens produeix l'evolució de la història.

Coses, andròmines, pintures, objectes, eines: tota l'exposició es pot entendre com un desembalatge i una instal·lació. Què hi trobem?: *objets trouvés* (objectes trobats), pintura trobada, ordre trobat. Aquesta és una exposició feta de descobriments, com a resultat d'un passeig silenciós i còmplice de tres amics: mestre, professor, alumne, que intercanvien les seves posicions entre ells. Furriols, Montoya i Lafon són artistes, tots en la maduresa, en feliç trobada. Aquesta memorable exposició n'és el testimoni i ens convida a seguir, des d'ara, amb ells, les caminades futures on trobarem l'equilibri i l'estímul per sobreposar-nos a les misèries d'una vida de vegades irresponsablement venuda a les seduccions del materialisme comercial. És bo que algú ens recordi, de tant en tant, que hi han altres maneres de sentir-nos part del món i d'estar al present.